

λῆ, καὶ εἰς τὴν πράξιν δὲν εὐρίσκει κἀμμίαν δυσκολίαν.

Ἡ ἐπιθυμία μου συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστήσω ὅσον τὸ δυνατόν ἐντελέστερον τὸ ἔργον μου τοῦτο πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν, καὶ ὠφέλειαν, διὰ τὴν ὁποίαν μὲ καλὴν μου καρδίαν χύνω τόσους ἰδρώτας.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β'.

Περὶ Γεωργικῆς.

Γεωργικὴν ὀνομάζω, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀποδεικνύεται, τὴν ἐργασίαν τῆς γῆς διὰ νὰ καρποφορήσῃ. Ὅτι ἡ τέχνη αὕτη εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν ζωὴν τῶν πολιτευομένων Ἐθνῶν, εἶναι φανερώτατον, καὶ ἡ ἴδια Γραφή μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ πρώτου ἐκείνου ἀνθρώπου τὴν ἐπεχειρίσθη (α). Ἡ Γεωργικὴ εἶναι αἰτία τῆς ἐξημερεύσεως τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῆς πολυάνθρωπότητος· διὰ τοῦτο καὶ ὅσοι τόποι εὐρέθησαν φυσικὰ ἐπίπεδοι, καὶ ποτισμένοι ἀπὸ ποταμοὺς, ὡς ἡ Ἰνδία, ἡ Σίνα, καὶ ἡ Αἴγυπτος, ἤτοι ἐπιτηδειότεροι διὰ τὴν Γεωργίαν, ἐκεῖνοι γνωρίζονται διὰ τῶν Παλαιῶν Ἱστοριῶν πολιτευμένοι, καὶ πολυάνθρωποι· καὶ μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ τὸ ἴδιον, ὅταν ἡ ἐπιδρομαὶ βαρβάρων, ἢ ἐπιδημία θανατηφόρος δὲν ἐρημώσουν τοὺς γεωργημένους, καὶ εὐφόρους τόπους.

Εἰς

(α) Καὶν δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν. Γεν.

Εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς Γεωργικῆς οἱ ἄνθρωποι μὴ εὐρίσκοντες τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ περιπλανώμενοι ἐδῶ, καὶ ἐκεῖ, διὰ νὰ τραφοῦν καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ποίμνιάτων (ἂν ἦναι ἡμερώτεροι, καὶ ἔχουν ἡμερα ζῶα) δὲν ἠμποροῦν νὰ πολλαπλασιασθοῦν εἰς μέγα Ἔθνος, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης χωρίζονται. Ὁ Ἀβραὰμ ἠναγκάσθη νὰ καταβῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ νὰ ὑποφέρῃ τὴν Φαραωνιτικὴν τυραννίαν διὰ τὴν πείραν, καὶ ἐπιστρέφων εἰς τὴν Παλαιστίνην ἠναγκάσθη νὰ χωρίσῃ ἀπὸ τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Λῶτ, ἐπειδὴ ἡ γῆ δὲν ἔτρεφεν τὰ ζῶάτων, „καὶ οὐκ ἐχῶρει αὐτοὺς ἡ γῆ, ὅτι ἦν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν „πολλά, καὶ οὐκ ἠδύναντο κατοικεῖν ἅμα“. Γενέσ. Κεφ. 13. (α)

Ἡ Γεωργικὴ δίδει τὰς πρώτας ἀρχὰς εἰς τοὺς πολιτικὰς περὶ ἰδιοκτησίας Νόμους, καὶ εἰς τὰ γεωργικὰ Ἔθνη χρεωστούμεν τὴν ἀρχαίαν περὶ τούτου εὐνομίαν. Ὅταν οἱ Πελασγοὶ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων ἔτρωγαν βαλάνους, καὶ δὲν ἐγνώριζαν τὴν Γεωργικὴν, ἔζων ἀγρίως καὶ ἀπολιτεύτως, μῆτε καὶ τὴν ἱερότητα, καὶ χρηστοθήθειαν τοῦ γάμου ἐγνώριζαν. οἱ δὲ Αἰγύπτιοι εὐνομέμενοι, καὶ γεωργοῦντες, ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι, καὶ ἐξημερωταὶ αὐτῶν τῶν μετὰ ταῦτα μεθοδικῶν διδασκάλων τῶν ἐγκριτοτέρων, καὶ εὐγενικωτέρων Ἐθνῶν τοῦ Κόσμου.

Ἡ

(α) Ὅτι δὲ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν ἦσαν ποίμνια, καὶ ὄχι νομίσματα, καὶ τοιαῦτα μικρὰ, καὶ σωρευτὰ πράγματα, μᾶς τὸ λέγει ἡ ἴδια Γραφή ὀλίγον κατωτέρω, „εἶπε δὲ Ἀβραὰμ πρὸς τὸν Λῶτ, μὴ ἴστω μάχη ἀναμέσον ἐμοῦ, καὶ σεῦ, καὶ ἀναμέσον τῶν ποιμένων μου, καὶ τῶν ποιμένων σε, κ. τ. λ.“ (ἀν. σ. 13.)

Ἡ Γεωργικὴ τέλος πάντων εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ τῆς πρωτίστης ὕλης, καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ Ἐμπορίου, καὶ ὡς τοιαύτη πρέπει νὰ ἔχη τὸν πρῶτον τόπον εἰς τὴν παρούσαν Πραγματείαν· διότι ἡ τῆς γῆς ἐργασία γενικώτερον ἐκλαμβάνομένη μᾶς δίδει ὅλα ὅσα ἢ ἀπὸ χόρτα, ἢ ἀπὸ φυτὰ, εἶναι χρήσιμα, καὶ ἀναγκαῖα εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον· γεννήματα, καρποὺς, βοτάνιας, κόμμεα, λιναίρι, βαμβάκι, μετάξι, ἀρώματα, καὶ ἀρτύματα, ρίζας, φλοιὰς δένδρων, καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἀποπληροῦσι τὴν περισσοτέραν ὕλην τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὁ Πλάστης ἡμῶν Θεὸς, διὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς Γεωργικῆς, ἅμα ἐμψυχώσας τὸν γενάρχην Ἀδὰμ, τὸν κατέταξε νὰ ἐργάζεται τὸν Παράδεισον. Οἱ Αἰγύπτιοι, τοὺς ὁποίους οἱ Παλαιοί μας Ἱστορικοὶ ἐγνώρισαν διὰ πρῶτον πολιτευμένον ἔθνος, ἀπέδιδον εἰς τὴν Ἰσιν τὴν εὔρεσιν τῆς σιταρίου (α), καὶ τὸν Ὀσιριν (τὰς κορυφαίας Θεότητάς των) τὴν τοῦ ἀρότρου, καὶ τῆς σταφυλῆς· μὴ γνωρίζοντες τὴν δριμύτητα τοῦ χειμῶνος, μήτε τὴν ῥαγδαιότητα τῶν βροχῶν, καὶ χαλαζῶν· θεωροῦντες χλοηφοροῦσαν καὶ σμαραγδόχρουν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἐπιπέδου γῆς των κατὰ τὸν Ἰαννουάριον, καὶ Φεβρουάριον, δηλαδὴ τὸν χειμῶνα, καὶ προσμένοντες ἀπὸ τὸν Νεῖλον, καὶ τὴν παχύτητα, καὶ τὸ πότισμα τῶν χωραφίων, καὶ κήπωντων, ἔ-
δό-

(α) Ὁ Βεῦς, τὸ χρησιμώτερον εἰς τὴν Γεωργίαν ζῶον ἀπεδείχθη, καὶ ἐπροσκυνεῖτο εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀπιδ.

δόθησαν εἰς τὴν δι' αὐτοὺς εὐκόλον Γεωργίαν· ἀπελάμβανον ἀφθόλους τὰς τροφάς των, καὶ ἐπολλαπλασιαζέτο τὸ Ἔθνος των. Οἱ ἴδιοι Βασιλεῖς των προνοοῦντες εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς Γεωργικῆς, ἢ ὑποία ἀπέδιδε τὴν ἐπαύξησιν τῶν ὑπηκόων των, διωχέτερον τὰ Νειλῶα νερά, μὲ πλῆθος ἀυλακίων, καὶ θαυμασίων χειροποιήτων ἑλιμνῶν εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἐπικράτειάν των, καὶ μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ἐμιμοῦντο τοὺς ἰδίους Θεοὺς των, ὡς ὁρατοὶ ἐπιτροποί των.

Οἱ Ἰνδοί, καὶ Σῖναι, ἔχοντες σχεδὸν παρομοίαν γῆν, ἔπραττον τὰ ἴδια· ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν ἀργὰ αὐτὰ τὰ Ἔθνη, καὶ δὲν ἔχομεν παλαιὰς Ἱστορίας περὶ αὐτῶν· ἀλλ' ἡ τωρινὴ κατάστασις τῆς Γεωργίας των, μᾶς ἀποδεικνύουν ἀναμφίβολον τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὴν ἐπεμελήθησαν παλαιότερον, καὶ διὰ ταύτης ἔχουν τόσον πλῆθος κατοίκων· καὶ χωρὶς ναὶ ἐμβῶ εἰς τὴν ἀνωφελεῖ φιλοτιμίαν ναὶ ἐξετάσω ποῖον ἀπὸ τὰ πολυάνθρωπα ταῦτα Ἔθνη εἶναι ἀρχαιότερον, καὶ ποῖον ἐδίδαξε τὸ ἄλλο τὰ γεωργικὰ μαθήματα, προσθέτω τὸν θαυμασμόν μου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐγκριτοτέρων περιηγητῶν τῆς Σίνας, οἱ ὅποιοι εἰς ὅλην τὴν εὐρύχωρον ἐπιφάνειαν τῆς Αυτοκρατορίας ἐκείνης, δὲν εἶδον μῆτε μικρὸν μέρος γῆς ἀκαλλιέργητον, καὶ πλῆθος ἀνθρώπων κατοικούντων εἰς σχεδίας ἐπὶ τούτου κατεσκευασμένας μέσα εἰς τοὺς ποταμοὺς, καὶ διώρυγας διὰ ναὶ μὴ χάσσουν τὴν καρποφόρον γῆν, κτίζοντες χωρία, καὶ πόλεις, ἔχοντες ἤδη πολυάνθρωποτάτας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εἶναι ἀπίστευτον ἂν εἰς τὴν ἐφετηρῆν παρατήρησίν του ὁ ἐν Βιέννῃ Ἐφημεριδογράφος μᾶς ἐπαριθμῆι τοὺς κατοίκους τῆς Σίνας περὶ τὰ

τά, 200,000,000 ψυχάς (α)· όπου μία τέχνη τιμάται ἐκεῖ καὶ αὐξάνει. Εἰς τὴν Σίναν ὁ Αὐτοκράτωρ, μὲ ὄλην του τὴν Ἰεοποίησην, ἐξέρχεται κατ' ἔτος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου, συντροφευμένος ἀπὸ τοὺς Ἡγεμονίδας οἰκογενεῖς, τοὺς Ἱερεῖς, καὶ τοὺς Μεγιστᾶνάς του, μὲ τὴν ἐπιδοξοτέραν παράταξιν εἰς τόπον προσδιωρισμένον διὰ Γεωργίαν· κύπτει ἐννεάκις τὴν ἐστεφανωμένην κεφαλὴν του εἰς τὸ καρποφόρον χῶμα, παρακαλεῖ τὸν Τιέν, ἥτοι τὸν Οὐτα (Θεὸν) διὰ τὴν δώσῃ εὐφορίαν εἰς τὸ Βασιλείον του, καὶ μὲ τὸ βασιλικόν του χέρι κάμνει ἀρχὴν τῆς Γεωργίας· καὶ πῶς αὐτὴν μὴ ἐπιδώσῃ; πῶς ὁ Γεωργὸς μὴ καυχῆθῃ εἰς τὸ ἔργου του, ὅταν καὶ ὁ ἰδιὸς του Αὐτοκράτωρ τὸ τιμᾷ;

Αἱ Ἰνδίαι ἔχουν γῆν εὐφορον, ποτιζομένην καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς ἐκτὸς τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ Γάγγου, καὶ τὰ ρύζια, ἡ προτιμοτέρα τροφὴ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, ἀποδίδουσιν ἑκατονταπλάσιον τὸ ὄφελος εἰς τὸν ὀλιγοέξοδον Γεωργόν· ὥστε ἡ εὐθυμία οὐσα παντοτεινὴ, καὶ ἡ πολυανθρωπότης δὲν λείπει ἀπὸ τοῦ μὴ αὐξάνῃ· ἀλλ' αἱ ἐπιδρῶμαι τῶν Μογολιτῶν εἰς τὴν ἐδῶθεν τοῦ Γάγγου Χερσόνησον, καὶ ὁ τυραννικὸς δεσποτισμὸς τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Γάγγου Βασιλέων, δὲν ἀφίνουσι τοὺς δυστυχεῖς ἐντοπίους μὴ φθάσῃν τοὺς Σίνας. Ἡ Γεωργικὴ ζητεῖ εὐνομίαν, καὶ εἰρήνην, καὶ ἐκεῖ οἱ Νόμοι τῶ-

(α) Ὁ εἰς τὴν Σίναν χρηματίσας πρέσβυς τοῦ Βασιλείου τῆς Βρετανίας, ὁ ἀξιόλογος περιηγητὴς ἐκείνης τῆς Ἐπικρατείας Κύριος Μακαρτνίης κατὰ τὰ 1793 καὶ 94, ἐξέδωκε κατ' Ἐπαρχίαν κατάλογον τῶν κατοίκων τῆς Σύνης, καὶ τοὺς συναριθμῆι εἰς 333,000,000 ψυχάς.

πώρα ὀλίγον ἰσχύουν· ὅταν οἱ Βασιλεῖς φανταί-
ζονται νὰ ἦναι ὑπὲρ τῆς Νόμου, καὶ ἡ εἰρήνη σχε-
δὸν ἐξέλιπεν· ἀφ' οὗ καὶ ἀπὸ τὴν μεσόγειον ὀρμουσι
τὰ Ἔθνη νὰ ἐξουσιάσουν, καὶ νὰ λεηλατήσουν· καὶ
ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἡ Ἀγγλικὴ φιλοκέρδεια ὀρμᾶ
νὰ ὑπερισχύσῃ, καὶ οἱ δυστυχεῖς αὐτόχθονες εἶναι
ἔρμαιον τοῦ δυνατωτέρου, πῶς ἡμπορεῖ νὰ συστη-
θῇ εὐνομία;

Ἄλλὰ καιρὸς εἶναι νὰ ἀφήσωμεν ἐκεῖνα τὰ Ἀ-
σιατικὰ μέρη νὰ γεωργῶν τὴν γῆν των, νὰ τρέφον-
ται, νὰ πολλαπλασιάζωνται, καὶ νὰ πλουτῶσι με-
τοὺς καρπούς, καὶ πλούσια προϊόντα τῶν εὐφόρων
τόπων των, καὶ τῶν πλησιοχώρων μεγάλων Νησιῶν
των, τὰ ὅποια διὰ τῆς Γεωργικῆς μᾶς δίδουσι τὰ
πιπέρι, κιννάμωμον, μοσχοκάρυα, πιπερόριζαν, καὶ
πλῆθος ἄλλων ἀρωμάτων, καὶ νὰ ἐπιστρέψωμεν
εἰς τὴν πατρίδα μας Ἑλλάδα, ἡ ὅποια διὰ τὴν ἀμί-
μητον προκοπὴν τῶν Προγόνων μας ἔχει τὸν πρῶτον
τόπον μεταξύ τῶν λοιπῶν Ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης εἰς
ἐκείνην τὴν εὐτυχῆ ἀρχαιότητα, καὶ ἐπομένως νὰ
διαβῶμεν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν Ἔθνος, τὸ ὅποιον ἐτί-
μησε τὴν Γεωργικὴν, καὶ εὐτύχησεν ἕως ὅτου τὴν
εἶχεν εἰς ὑπόληψιν, διὰ νὰ ἀποδείξωμεν τὸ φανερὸν
τοῦτο, ὅτι ὅπου τιμᾶται ἡ Γεωργικὴ, ἐκεῖ εἶναι εὐ-
δυνία, πολυανθρωπότης, καὶ δύναμις πολιτικὴ.

Ἐπισημότερα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλά-
δος, γενικῶς ἐκλαμβανομένης, ἐχρημάτισαν αἱ Ἀθη-
ναι, καὶ ἡ Σπάρτη· ἀλλ' ἐδῶ ὁ Νομοθέτης Λυκῦρ-
γος θελήσας νὰ καταστήσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους
Ἡρώας εἰς τὴν πολεμικὴν ἀσκησιν, τῆς ἔκαμε θη-
ρία καταφρονητὰ ὄλων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν,
καὶ αὐτῆς τῆς ἀναγκαίας Γεωργικῆς· διὰ τοῦτο ἔ-

μει-

μειναν καὶ ἀπολίτευτοι, καὶ ποτὲ δὲν ἐπλήθυναν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὄμως, ἀφ' ἧ διατῆ Αἰγυπτίου Κέκροπος ἐδιδάχθησαν τὴν ἡμερότητα τῆ νομίμου γάμου, καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς Γεωργικῆς, ἀμέσως ἐκεῖνο τὸ ἀγγινέστατον Ἔθνος, ἀφῆκε τὴν ἀγρία τροφήν τῶν βαλάνων, κατώκησαν εἰς χωρία, καὶ τὴν Πόλιν, καὶ ἀπεκατέστη τὸ παράδειγμα τῆς πολιτικῆς Κοινωνίας, καὶ τὸ σχολεῖον ὄλων τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, καὶ αὐτῆ τοῦ Ἐμπορίου, καὶ τῆς Ναυτικῆς, καὶ ἔγινε πολυάνθρωπον.

Ἡ Ἀττικὴ γῆ ἦτον καὶ ὀλίγη, καὶ βουνώδης, ὅπως ἡ ὄρμη τῶν ρυάκων ἀποπλύνουσα τὸ ὀλίγον χωματῆς ἐπιφανείας τῆς, τὴν ἀποτελοῦσε κατὰ πάντα ἄκαρπον· τὸ πνεῦμα ὄμως τῶν κατοίκων τῆς ἔβαλεν ὄλην τὴν δυνατὴν ἐπιμέλειαν διὰ νὰ ἀλλάξῃ καὶ αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ τόπου, καλλιεργῶντας ὄχι μόνον τὰς ὀλίγας κοιλάδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ βουνὰ, κτίζοντας καθίσματα, καὶ σπεύροντας εἰς ἐκεῖνα τὰ διακεκομμένα μικρὰ ἐπίπεδα. Ὁ περίφημος Σόλων θεωρῶν ὅτι ἡ γῆ ἦτον πορώδης, καὶ ὀλίγον ἐβαστοῦσε τὴν ὑγρότητα, διώρισε νὰ σκάψουν εἰς διωρισμένον βάθος πηγάδια, καὶ ἀλλοῦ νὰ κτίσουν δεξαμεναίς, διὰ νὰ προβλέπεν μὲ αὐτὰ τὰ μέσα τὸ συχνὸν πότισμα, καὶ νὰ εὐφορῇ ὁ τόπος. Ὡς τί ἀπόδειξις γεωργικῆς ἀκριβείας ἐκείνης τῆς φρονιμωτάτου Νομοθέτου!

Ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐκατοικοῦσεν εἰς τὰ χωρία, ὅπως ἐπεμελεῖτο τὴν Γεωργικὴν, καὶ Ποιμαντικὴν, τὰς δύο ἀρχαιοτάτας τέχνας, καὶ μόνον εἰς τὰς ἀναγκαίας περιτῆς πατρίδος συνελεύσεις ἐσυναζέτο εἰς τὴν Πόλιν διὰ νὰ ἀποφασίσῃ· ὥστε κατὰ τὴν μαρτυ-

ρίαν τοῦ Θουκυδίδου, ὅταν ἠναγκάσθησαν διὰ τὰς ἐπιδρομαῖς τῶν ἀγρίων Σπαρτιατῶν νὰ ἐμπερικλεισθοῦν εἰς τὰ τεῖχη τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέδειξαν μεγίστην δυσαρέσκειαν. Ὅταν λοιπὸν ὁ Νομοθέτης λαὸς ἦναι Γεωργός, μένει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Γεωργικὴ φθάνει εἰς τὴν δυνατὴν τελειότητα; Εἰς τὴν Ἀττικὴν τότε ἦσαν οἱ ὠραιότεροι κῆποι στολισμένοι μὲ χόρτα, καὶ δενδράκια τῆς Ἀσίας, τὰ Περσικὰ, καὶ τὰ Μηδικὰ, καὶ τὰ Δαμασκηναὶ μῆλα ἐκεῖ ἐπρωτοφυτεύθησαν. Οἱ Φασιανοὶ ἐφέροντο ἀπὸ τὴν Κολχίδα, καὶ οἱ Ταῶνες ἀπὸ τὰς Ἰνδίας, διὰ νὰ συγκατοικῶν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου Ἀριστοφάνους, εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅταν ἡ γῆ ἦτον σκεπασμένη μὲ τὰ χιόνια, ἐπωλῶντο νέα ὄπωρικὰ, καὶ στέφανοι ἀπὸ χλωρὰ ἴα.

Ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἀττικῆς ἐγένετο χρήσιμος μὲ τὴν γεωργικὴν ἐπιμέλειαν τῶν κατοίκων τῆς, οἱ ὅποιοι γνωρίζοντες ὅτι δὲν ἦτον δυνατὸν νὰ τραφοῦν ἐτησίως μὲ τὰ σιτάρια τοῦ τόπου τῶν, ἐπεμελοῦντο νὰ κάμουν ὅσα περισσότερα ἠμποροῦσαν· καὶ διὰ τῆς μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους θαλασσοκρατίας μετεκόμιζαν τὸ ἐλλεῖπον ἀπὸ εὐφωρότερα μέρη· ὅση γῆ ὅμως ἦτον ἀχρηστος διὰ σιτάρια, ἐκαρποφορῆσεν ἐλαίας, καὶ σταφύλια, καὶ ἄλλα ὄπωρικὰ. Ὁ ὑφάλμυρος θύμος τῆς πετρώδους Γμηττῆς ἔτρεφε τὰς μελίσσας τῶν, καὶ ἐσυνάζετο τὸ νοστιμώτατον μέλι, τὸ ὅποιον καὶ τώρα φυλάττει τὴν ἀρχαίαν ὑπόληψίν τε. Εἰς τὴν ἰσχυρὴν γῆν τῆς Διακρίας ἐτρέφοντο ποίμνια αἰγῶν, καὶ ἔδιδον τὰναγκαῖα εἰς τὰς ἐκεῖ ἐγκατοικούσας φυλάς· καὶ τὸ ἀκαρπον Σύνιον ὑπεσκάπτετο ὑπὸ πλῆθος αἰχ-

μαλώτων, διαὶ γὰρ δώση εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸν ἐγκρυπτόμενον μεταλλικὸν πλοῦτον, εἰς ἄργυρον, καὶ χαλκόν. Οἱ φιλόφρωνες Ἀθηναῖοι δὲν ἦτον δυνατὸν γὰρ προφθάσθαι καὶ εἰς τὰς τέχνας, καὶ εἰς τὰ ἐργόχειρα μόνοιτων, διαὶ τὴν ὀλιγαυδρίαν τοῦ τόπου, ὡς πρὸς τὰ μεγάλα των ἔργα. Ἦναγκάζοντο λοιπὸν ν' ἀγοράζουσιν ἀνδράποδα ἀπὸ τὴν Θράκην, Μακεδονίαν, Δακίαν, ἤτοι Βλαχο-Μολδαβίαν, τοὺς Γέτας, ἤτοι Βασαραβίαν, τὴν μικρὰν Σκυθίαν, καὶ τὴν Καππαδοκίαν, τὴν Μυσίαν, Φρυγίαν, καὶ τὸ περισσότερον πλῆθος ἀπὸ τὴν Συρίαν· ἀλλὰ τοὺς μετεχειρίζοντο ἡμερώτερα ἀπὸ τῆς Σπαρτιάτας, καὶ τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ὅσοι ἀπὸ αὐτῆς εὐδοκίμουσαν εἰς τὰς τέχνας, ἔξω μὲν ἀνέσιν· οἱ λοιποὶ ἐχρησίμευον εἰς τὴν Μεταλλουργίαν. Κατὰ τὴν γενομένην ἀπογραφὴν παρὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, 307 ἔτη πρὸ Χ. Γ. εἰς τὴν Ἀττικὴν εὐρέθησαν 400,000, ἀνδράποδα· ἀριθμὸς ὑπερβολικὸς κατ' ἀναλογίαν τῶν αὐτοχθόνων, καὶ ἐλευθέρων.

Τὸ ὀνομαζόμενον πεδίου ἐκτεινόμενον 3 λεύγας (α) κατὰ μῆκος, καὶ 2 λεύγας κατὰ πλάτος, ποτιζόμενον ἀπὸ Κηφισσὸν, Ἰλισσὸν, καὶ Ἠριδανὸν τοὺς ρύακας, ἦταν κατάφυτον ἀπὸ ἐλαιῶνας, καὶ ἐξουσιάζετο ἀπὸ τοὺς πλεσιωτέρους πολίτας, καὶ ἀγχινουστέρους· διότι ἀπὸ τὰς φυλαῖς ταύτας

(α) Ἡ Λεύγα, ἢ Λέγα, Lieue, εἶναι μέτρον διαστήματος γῆς Γαλλικὸν ἐχρηστούμενον, διότι συμπίπτει γὰρ ἐκτείνεται εἰς μίαν ὥραν διάστημα περίπου, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εὐληπτεον δηλαδή, δέλω τὸ μεταχειρισθῆ κατὰ προτίμησιν καὶ εἰς τὸ Γεωγραφικὸν Λεξικόν, καὶ ἐδῶ.

τας ἐβλάστησαν ὁ Σωκράτης, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Πλάτων, καὶ ὁ Ἐπίκουρος.

Ἡ Ἀττικὴ κατὰ τὴν ὀλίγην τῆς ἑκτασιν ἦτον πολυανθρωποτάτη, διότι εἰς μίαν τετραγωνικὴν λεύγαν ἐμπεριεῖχε 4,000 ψυχάς· ἐν ᾧ ἡ νῦν Γαλλία κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Νέκκερος δὲν ὑπερβαίνει τὰς 900 ψυχάς εἰς τὴν ἰδίαν ἑκτασιν· ἀπόδειξις φανερά τῆς ἐντελοῦς Γεωργικῆς τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸ τοῦ νὰ γνωρίσῃ τὴν Αἴγυπτον, ἠγόραζον τὰ σιτάρια τῶν ἀπὸ τὴν Σικελίαν, καὶ τὴν Ταυρικὴν Χερσόνησον, ὅπου ἐκυρίευσεν τὴν Θεοδοσίαν (Καφῶν), καὶ τὰ λινάρια ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον· ἀφ' ἧς ὅμως ἐπεχειρίσθησαν τὸ ἔμποριον τῆς Αἰγύπτου, ἀπεπλήρωναν ἀπὸ ἐκεῖ τὰς χρείας τῶν, καὶ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Θράκης.

Ὁ Σόλων διεμοίρασε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τέσσαρας κλάσεις, καὶ ἔδωκεν εἰς τὰς τρεῖς ἰδιοκτησίαν γῆς· ἡ δὲ τετάρτη, ἡ ὅποια ἦτον καὶ περισσοτέρα κατ' ἀριθμὸν, ἐκαλλιεργῆσε τὴν ξένην, ἀπολαμβάνουσα τὸ ἑκτημόριον τοῦ καρπῆ, τὸ ὅποιον βέβαια εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ὁ Ρήτωρ Ἰσαῖος μᾶς ἐνθυμίζει, ὅτι εἰς τὴν Θρίαν, πεδίου μετὰξὺ Ἀθηνῶν, καὶ Ἐλευσίνος, ἡ γῆ ἔδιδεν 8 τὰ ἑκατὸν ἐπάνω εἰς τὴν τιμὴν τῆς, ἀφαιρουμένων τῶν ἐξόδων τῆς Γεωργίας· τὸ ὅποιον τῶρα δὲν γίνεται. Οἱ Γεωργοὶ οὗτοι ἦσαν παντελῶς ἀσύηδοι, καὶ οἱ ἔχοντες γῆν μόνοι, ὑπέφερον τὰ ἐξοδα τῆς Δημοκρατίας.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν Ἀθηναίων, τὰ ὅποια ἐννοῦνται κοινὰ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας κατὰ τὸ μᾶλλον, καὶ ἦττον· ἅς θεωρήσωμεν δὲ τῶρα καὶ τὴν Γεωργικὴν τῶν Ῥωμαίων.

Ἄνδρες ἐγκληματῖαι, καὶ φυγάδες ἀπὸ τὰς ἰδίαις τῶν

των πατρίδας, εϋρόντες ἀρχηγὸν ἀνδρεῖον, καὶ ἐν ταύτῳ φρόνιμον, τὸν Ῥώμυλον, συναχθέντες εἰς τὸ Λάτιον τῆς Ἰταλίας, καὶ διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τῆς ἐκδίκησις τῶν Νόμων, συστήσαντες ἰδίαν των Διοίκησιν, ἐχειροτόνησαν Βασιλέα αὐτὸν τὸν Ῥώμυλον, καὶ κατέβαλον τὰ θεμέλια τῆς Ῥώμης ἐκείνης, τῆς ὁποίας ἡ ἐξουσία ἀποκατέστη σχεδὸν παγκόσμιος, καὶ ἔφθασεν εἰς ἐκεῖνον τὸν βαθμὸν τῆς δόξης, τὸν ὁποῖον ὀλιγώτατα Ἕθνη, καὶ ἀποκτῆται ἀπέκτησαν.

Ὁ Ῥώμυλος, ἢ διὰ τὸ φυσικὸν δικαίωμα τῆς ἰσοτιμίας εἰς ἀνθρώπους τῆς ὁμοίας τύχης, ἢ διὰ πολιτικὴν πρόβλεψιν, τὸ ὁποῖον εἶναι δύσκολον νὰ καταπίσῃ τὸν ἀδιάφορον κριτικὸν, διεμοίρασεν εἰς τρεῖς συντρόφους τὴν γῆν τῆς κατασχέσεώς των, καὶ τοὺς ἀποκατέστησεν ἐνταύτῳ γεωργοὺς, καὶ ἰδιοκτητῆτας, δηλαδὴ πατριώτας καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐμοιράσθησαν εἰς τέσσαρας φυλαῖς, καὶ ἐκάστη τούτων εἰς τριάκοντα Φροντιστήρια (Curiae), καὶ ἕκαστον ἄτομον ἐκ τούτων ἔλαβε δύο στρέμματα (Jugera) γῆς, εἰς ἰδιοκτησίαν του· ὥστε οὗτος ἐμοίρασε καλῆτερα τὸν Ῥωμαϊκὸν τόπον ἀπὸ τὸν Σόλωνά. Ὁ Νόμος ἔτος ἐφυλάχθη ἀπὸ τοὺς διαδόχους του, καὶ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ τελευταίου Βασιλέως Ταρκυνίου τοῦ Σουπέρβου, ἤτοι Ἰπερηφάνου, οἱ ψηφισθέντες Ἰπατοὶ Δημοκράται Βροῦτος, καὶ Οὐαλέριος, γνωρίσαντες τὸ ὠφέλιμον τῆς συστήματος, τὸ ἐφύλαξαν, μοιράσαντες πάλιν εἰς τὸν λαὸν τὰ κτήματα τῶν δραπετῶν ἀποστάτων· καὶ διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ ἡ Γεωργικὴ διά τῆς Διοικήσεως, ἐγνωρίσθησαν, καὶ διὰ τῶν Ποιητῶν ὑμνήθησαν, Θεοὶ ἔφοροι τῆς Γεωργίας· (Οὐίργ. β'.